

Professioneel statuut

HANDREIKING
VOOR LERAREN
EN DOCENTEN

Wil je als leraar of docent invloed hebben op de invoering van de digitale leeromgeving, de aanschaf van leermiddelen en lesmethoden? Wil je meer ruimte om in je klas zelf keuzes te kunnen maken? Wil je meer invloed op hoe jij en je collega's kunnen werken aan professionalisering en bekwaamheidsonderhoud? Dan is de komende tijd voor jou ontzettend belangrijk! Je kunt namelijk op jouw school of onderwijsinstelling aangeven welke afspraken hierover in een professioneel statuut moeten worden vastgelegd. De AOb, FvOv en CNV Onderwijs hebben gezamenlijk een handreiking opgesteld om je hierbij te helpen.

INLEIDING

Leraar of docent zijn is een veeleisend en dynamisch beroep. Elke dag zijn leraren en docenten bezig om, voor leerlingen/studenten met uiteenlopende achtergronden, talenten en leerbehoeften, aantrekkelijk, uitdagend en betekenisvol onderwijs te verzorgen. Dit vereist de juiste (persoonlijke) benadering, variatie in didactiek en het verwezenlijken van het juiste pedagogische klimaat. Het betekent ook uitdaging bieden aan excellente leerlingen en studenten en het niveau van zwakkere leerlingen en studenten ophogen. Een leraar of docent is dus elke dag bezig met onderwijs passend maken. Dit betekent vooraf plannen, achteraf evalueren en elke dag en elk uur afwegingen maken over de verdeling van aandacht, belangstelling, affectie en waardering. Daarmee is de leraar/docent een echte professional die de hele dag door 'eigen wijze' keuzes maakt. Om dit goed te kunnen doen is het belangrijk dat de leraar of docent een centrale plek inneemt in de school/onderwijsinstelling, mede betrokken wordt bij belangrijke onderwijskundige beslissingen en voldoende professionele ruimte heeft om zijn werk goed te kunnen uitvoeren.

Helaas is het zo dat de professionele ruimte voor leraren/docenten in de school of onderwijsinstelling steeds verder onder druk is komen te staan. Dit door toegenomen werkdruk, overregulering, bureaucratie en te veel overhead. Ook zijn er veel nieuwe kwaliteitsafspraken en -regels waardoor leraren en docenten steeds meer 'moeten' en steeds minder 'mogen'.

Dit is een zeer zorgelijke ontwikkeling. Gelukkig is er door de komst van een nieuwe wet de mogelijkheid voor leraren en docenten om in scholen en onderwijsinstellingen goede afspraken te maken over het borgen van de professionele ruimte van leraren/docenten en hun betrokkenheid bij belangrijke onderwijskundige beslissingen.

ACHTERGROND EN DOEL VAN HET PROFESSIONEEL STATUUT

Met de Wet op het lerarenregister en registervoorportaal wordt ingezet op versterking van de positie van de leraar/docent. Daarom wordt deze wet ook vaak de Wet Beroep Leraar (WBL) genoemd. De wet versterkt de positie van de leraar via wettelijke erkenning en verankering van zijn professionele ruimte in en rond de school of onderwijsinstelling. Een leraar of docent heeft immers voldoende professionele ruimte nodig om zijn werk goed te kunnen uitvoeren.

In de wet wordt bepaald dat de leraar en docent voldoende professionele ruimte moet hebben m.b.t. het vakinhoudelijk, vakdidactisch en pedagogisch proces in de klas en de school/instelling. Een leraar of docent heeft immers voldoende professionele ruimte nodig om zijn werk goed te kunnen uitvoeren.

Om te zorgen dat een leraar/docent ook daadwerkelijk voldoende professionele ruimte heeft om zijn beroep zo goed mogelijk te kunnen uitvoeren, is elke school of onderwijsinstelling in het PO, VO, SO en MBO vanaf 1/8/2018 verplicht om een professioneel statuut te hebben. De ko-

mende periode zal dus op veel scholen en onderwijsinstellingen een statuut worden opgesteld. Het is belangrijk dat leraren en docenten de kans grijpen om een statuut op te stellen waarmee zij meer invloed krijgen op het onderwijskundige reilen en zeilen binnen de school of instelling.

PROFESSIONEEL STATUUT IN HET MBO

Voor het PO, VO en SO is het statuut nieuw maar het MBO kent al een aantal jaren een professioneel statuut. In het MBO zijn de sociale partners in 2009 een professioneel statuut op het niveau van de sector overeengekomen. Het is een uitwerking van de WEB. Het professioneel statuut is opgenomen in de cao-MBO en nader uitgewerkt in een professioneel statuut op het niveau van de MBO-instelling. Ondertussen heeft daarom vrijwel elke instelling in het MBO een professioneel statuut.

De wet stelt dat als een werkgever of de docenten van een instelling van mening zijn dat hun statuut voldoet aan de eisen vanuit de WBL, er geen nieuw statuut opgesteld hoeft te worden.

Wanneer of de docenten of de werkgever vinden/vindt dat het huidige statuut niet voldoet aan de nieuwe eisen die aan een professioneel statuut worden gesteld, dan dient de werkgever met de docenten in overleg te treden om te komen tot een statuut dat wel voldoet.

Daarmee ligt er dus de mogelijkheid voor docenten in het MBO om nieuwe of betere afspraken op te nemen in een nieuw professioneel statuut.

WAT HEB JE ALS LERAAR/DOCENT AAN EEN STATUUT?

Leraren en docenten lopen er wel eens tegen aan dat ze hun onderwijs niet altijd kunnen geven zoals ze dat zelf graag zouden willen. Ook hebben leraren/docenten soms het gevoel dat ze niet betrokken worden bij belangrijke onderwijskundige beslissingen over leermiddelen (bijv. gebruik van Ipads) of een nieuwe onderwijsvisie. Daarnaast hebben leraren en docenten soms ook het gevoel dat ze gedwongen worden bepaalde dingen te doen waar ze eigenlijk niet achter staan (bepaalde bureaucratische handelingen) en dat ze weinig te zeggen hebben over bijvoorbeeld de inhoud van de studiedagen.

Het professioneel statuut biedt leraren/docenten de mogelijkheid om afspraken te maken om bovenstaande problemen het hoofd te bieden. In het statuut worden namelijk afspraken vastgelegd waarmee gegarandeerd wordt dat de leraar/docent voldoende professionele ruimte heeft en betrokken wordt bij relevante onderwijskundige beslissingen binnen de school/instelling.

Wanneer leraren/docenten reeds voldoende professionele ruimte hebben op een school/instelling, geeft het statuut een extra steun in de rug. Wat goed werkt blijft behouden en wordt opgeschreven zodat duidelijk en transparant is dat dit een uitgangspunt is binnen de school of instelling.

Tegelijk is het statuut dan ook een mooi startpunt van waaruit kan worden gestreefd naar nog betere afspraken. Op scholen/instellingen waar de professionele ruimte niet goed geregeld is, biedt het statuut leraren/docenten een steun in de rug omdat ze kunnen terugvallen op de afspraken in het statuut. Aan de afspraken in het statuut zijn namelijk alle betrokkenen gebonden, dus ook de schoolleiding.

WELKE AFSPRAKEN KUN JE IN HET STATUUT OPNEMEN?

Leraren en docenten dragen verantwoordelijkheid voor het vakinhoudelijk, vakdidactisch en pedagogisch proces in de school of onderwijsinstelling. Ook komt de leraar/docent zelfstandige verantwoordelijkheid toe als het gaat om het beoordelen van de onderwijsprestaties van leerlingen en studenten. Onder de verantwoordelijkheid van de leraar valt ook de begeleiding van de leerlingen/studenten en de contacten met de ouders. Ook bij het onderhouden van zijn eigen bekwaamheid heeft de leraar en docent een belangrijke zelfstandige verantwoordelijkheid. Het is daarom belangrijk dat leraren en docenten over al deze onderdelen voldoende te zeggen hebben.

Hoewel dit logisch klinkt vragen veel leraren en docenten zich toch af wat er nu precies in een statuut moet staan. De wet stelt dat het statuut garandeert dat leraren/docenten voldoende zeggenschap hebben over: de inhoud van de lesstof, de wijze waarop de lesstof wordt aangeboden, de middelen die daarbij worden gebruikt, de te hanteren pedagogisch-didactische aanpak op de school waaronder ook de begeleiding van de leerlingen en de contacten met de ouders vallen en het onderhouden van de bekwaamheid als onderdeel van een team.

Dat klinkt echter nogal abstract. Daarom stellen we liever dat je in het statuut afspraken maakt over het garanderen van de professionele ruimte van leraren en docenten. Daarmee biedt het statuut leraren en docenten de mogelijkheid om die afspraken te maken waardoor zij beter hun werk (d.w.z. het verzorgen van onderwijs) kunnen uitvoeren.

Iedere school/instelling is anders en het professioneel statuut geeft juist de leraren/docenten de ruimte om invulling te geven aan de eigen specifieke wensen en behoeften. Wat precies opgeschreven wordt zal per school of onderwijsinstelling daarom verschillend zijn. Het ligt voor de hand om in ieder geval goed te beschrijven hoe leraren/docenten betrokken worden bij de besluitvorming die van invloed kan zijn op hun professionele ruimte binnen de school/instelling:

In het statuut zou je bijvoorbeeld kunnen vastleggen:

- dat er eerst met (een afvaardiging van) leraren/docenten wordt overlegd alvorens er wordt besloten om over te stappen op de inzet van Ipads in het onderwijs
- dat er eerst met (een afvaardiging van) leraren/docenten

ten wordt overlegd alvorens er gekozen wordt voor een bepaalde onderwijsvisie

- dat je een afvaardiging van leraren/docenten (leraren- of docentenberaad) instelt die regelmatig met de directie overleg voert over het borgen en respecteren van de professionele ruimte van leraren op school/instelling
- dat je als individuele leraar/docent op jouw school/instelling zelf bepaalt wanneer en hoe je differentieert in de klas
- dat je als individuele leraar/docent zelf bepaalt of je digitale leermiddelen inzet, wanneer en hoe
- dat je als individuele leraar/docent zelf gaat over de wijze of het moment van toetsen
- dat bij het inrichten van een nieuwe locatie er vroegtijdig met (een afvaardiging) van leraren/docenten wordt overlegd over de inrichting van lokalen en leerpleinen
- dat je als leraren/docenten intensief en vroegtijdig betrokken wordt bij de invulling van studiedagen
- Etc.

VOER SAMEN HET GESPREK OVER HET STATUUT

Omdat het statuut voor hen veel kan opleveren is het van belang dat het statuut ook echt van leraren of docenten is en dat dit zo wordt gevoeld. Daarom is het belangrijk dat leraren en docenten bekend zijn met de voordelen die het statuut kan bieden en dat zoveel mogelijk leraren of docenten worden betrokken bij het opstellen van het statuut. Het gaat immers over hun professionele ruimte! Zij kunnen aangeven wat nodig is om hun werk nog beter te kunnen uitvoeren. Wij raden leraren daarom aan om waar mogelijk zelf de discussie over het professioneel statuut aan te zwengelen en met zo veel mogelijk leraren en docenten mee te doen aan de dialoog over het statuut. Stel je dus assertief op om de komende periode zo veel mogelijk inspraak en invloed te hebben bij de totstandkoming van het statuut!

HOE KOM JE TOT EEN GOED STATUUT?

Er zijn verschillende voorwaarden die nodig zijn om te komen tot een betekenisvol en gedragen statuut:

- 1 Het statuut is een kans! De allerbelangrijkste voorwaarde is dan ook dat leraren en docenten inzien dat het statuut kansen biedt om te zorgen dat zij hun beroep beter en meer autonoom kunnen uitoefenen. Dat ze door afspraken hierover te maken, en vast te leggen in het statuut, meer vrijheid hebben in de klas, dat ze eerder en vaker bij belangrijke onderwijskundige beslissingen worden betrokken. Dat ze eindelijk iets kunnen doen aan die werkdruk door te besluiten dat ze andere gegevens gaan vastleggen. Zodat er niet meer over de hoofden van leraren of docenten wordt gesproken, maar met hen. Dat er niet meer voor leraren/docenten

wordt bepaald maar met hen. Het belangrijkste motto van het statuut kan dan ook worden samengevat als 'Nothing about us, without us!'.

- 2 Wil er echter een gedragen en betekenisvol statuut worden opgesteld dat echt van waarde is voor leraren/docenten dan is het van groot belang dat leraren of docenten ook voldoende tijd krijgen om met zoveel mogelijk collega's te bespreken welke ruimte zij nodig hebben. Ook kunnen leraren / docenten dan met collega's bespreken bij wat voor soort keuzes en beslissingen ze als leraren/docenten betrokken willen worden. Het is van belang dat leraren/docenten er op aandringen dat ze deze ruimte en tijd krijgen.

In Bijlage I is een overzicht gegeven van welke fasen kunnen worden doorlopen om te komen tot een gedragen en betekenisvol statuut.

WAT KUN JE ALS LERAAR DOEN OM ERVOOR TE ZORGEN DAT JE EEN GOED STATUUT KRIJGT?

Je kunt als leraar/docent verschillende dingen doen in je school/instelling waardoor het statuut echt iets wordt waar jij en je collega's iets aan hebben. Het belangrijkste daarbij is ervoor te zorgen dat leraren/docenten intensief betrokken worden bij het opstellen van een professioneel statuut en dat leraren of docenten de tijd krijgen om met elkaar in gesprek te gaan over hun wensen en behoeften m.b.t. professionele ruimte en besluitvorming binnen de school/instelling.

Om van het statuut op jouw school of onderwijsinstelling een succes te maken kun je het volgende doen:

- Ga het gesprek met de schoolleiding aan en bekijk wie het proces verder kan begeleiden. Het gaat dan zowel om de vormgeving van de dialoog, de begeleiding bij de dialoog als om het opschrijven van de gemaakte afspraken.
- Geef aan bij je bestuur dat een goed statuut alleen tot stand kan komen als hier tijd en energie in wordt gestoken. Leraren moeten dus de tijd en ruimte krijgen om met elkaar in gesprek te gaan.
- Geef aan bij je bestuur dat een gedragen statuut alleen tot stand kan komen als zo veel mogelijk leraren of docenten worden betrokken bij gesprekken over het professioneel statuut
- Geef aan bij je bestuur dat een betekenisvol statuut vereist dat leraren/docenten de ruimte krijgen om met elkaar te kunnen bepalen welke afspraken zij willen opnemen in het professioneel statuut.
- Maak binnen de school/instelling een afspraak over wanneer het statuut zal worden geëvalueerd.
- Zorg dat professionele ruimte van de leraar/docent en betrokkenheid bij beslissingen vaker op de agenda komt te staan, bijvoorbeeld tijdens een studiedag.

WAAR GAAT HET STATUUT NIET OVER?

Er bestaan enkele hardnekkige misverstanden over het professioneel statuut die helaas steeds blijven terugkeren. Dat is erg jammer want daardoor wordt vaak niet ingezien dat het professioneel statuut bedoeld is om te garanderen dat de leraar of docent voldoende professionele ruimte heeft om zijn werk goed te kunnen doen.

Zo is er soms het idee dat het professioneel statuut gaat over professionaliteit, professionele normen en waarden, professionele cultuur of zelfs teamontwikkeling. Vanuit die visie wordt het statuut soms aangemerkt als een middel om leraren of docenten 'meer professioneel te maken' of 'het team verder te ontwikkelen'. Sommige mensen gaan daarin zelfs zo ver dat zij stellen dat leraren of docenten hun professionele ruimte 'moeten verdienen' of 'waar maken'.

De AOb wil benadrukken dat dit niet is wat de wetgever heeft beoogd met het statuut. Het professioneel statuut is bedoeld om de professionele ruimte van leraar of docent te borgen. De wetgever heeft immers gesteld dat om de verantwoordelijkheid te kunnen dragen die past bij het beroep, de leraar of docent voldoende professionele ruimte nodig heeft. Van het moeten verdienen van de professionele ruimte is dus geen sprake, de professionele ruimte is een voorwaarde voor het kunnen functioneren van de leraar/docent. Ook moet de leraar of docent tijdig betrokken worden bij onderwijskundige beslissingen die zijn/haar werk direct raken. Over beide zaken afspraken vastleggen, is de functie van het professioneel statuut!

HET PROFESSIONEEL STATUUT EN DE PROFESSIONELE STANDAARD

In de wet staat dat het professioneel statuut de professionele standaard van leraren moet respecteren. Soms wordt daarom de conclusie getrokken dat nog geen werk kan worden gemaakt van het professioneel statuut omdat er gewacht moet worden op de komst van de professionele standaard. Dit is echter niet het geval.

Er wordt momenteel door leraren en docenten als beroepsgroep gewerkt aan de ontwikkeling van een professionele standaard. Het is nog niet bekend wanneer deze af zal zijn en dus ook niet wanneer deze van kracht zal zijn. Het zou, in overeenstemming met de trajecten in andere beroepen, nog jaren kunnen duren voordat leraren een professionele standaard hebben. Voor het maken van een professioneel statuut vormt dit echter geen belemmering. Het statuut kan op scholen en instellingen gewoon worden opgesteld. Voor de zekerheid kan in het statuut worden opgenomen dat, wanneer later blijkt dat bepalingen in het professioneel statuut strijdig zijn met de professionele standaard, de professionele standaard altijd voorgaat. Ook kan op het moment dat er een professionele standaard is vastgesteld, worden besloten om op basis daarvan het statuut, indien nodig, te herzien.

HET STATUUT EN DE MEDEZEGGENSCHAPS-RAAD/ONDERNEMINGSRAAD

De medezeggenschap (geregeld via de MR of in het MBO via de OR) regelt het recht om geïnformeerd te worden over en invloed uit te oefenen op het schoolbeleid, zoals de organisatie van de school en de arbeidsomstandigheden. In de MR of OR worden de kaders van het schoolbeleid vastgesteld. Het professioneel statuut bevat echter afspraken over de professionele ruimte van leraren en docenten en de manier waarop zij betrokken worden bij relevante onderwijskundige besluiten. De MR of OR heeft in zoverre daarom niets van doen met het statuut. Het bevoegd gezag stelt het professioneel statuut op in overleg met leraren. De MR of OR heeft daarom geen formele rol in de dialoog die tot het professioneel statuut leidt. De MR of OR kunnen echter wel als aanjager fungeren voor het proces rond het professioneel statuut. Zo kunnen leraren/docenten informeren bij de MR of OR of er al stappen worden ondernomen in het kader van het statuut en of de MR of OR daarover met het bestuur in gesprek wil gaan. Als er (nog) geen stappen zijn gezet is het van belang eerst onder leraren/docenten te peilen wat de wensen, behoeften of ideeën zijn. Dit kan ook via de leden van de MR of OR.

STAPPEN OM TE KOMEN TOT EEN PROFESSIONEEL STATUUT

FASE	OMSCHRIJVING	KENMERKEN
0	Randvoorwaarden op orde krijgen	<p>In deze fase is het belangrijk dat met de werkgever afspraken worden gemaakt over de randvoorwaarden van het proces gericht op totstandkoming van het statuut. Een goed gesprek over professionele ruimte vraagt tijd. Leraren/docenten moeten dan ook gefaciliteerd worden om hier met elkaar over te kunnen spreken.</p> <p>Maak dus goede afspraken als leraren/docenten zodat je de ruimte krijgt om met zo veel mogelijk collega's te kunnen spreken over welke ruimte je nodig hebt en bij welke beslissingen in de school/instelling je tijdig betrokken wilt worden.</p>
1	Professioneel statuut in perspectief kunnen zien	<p>Voor een betekenisvol professioneel statuut is het belangrijk dat leraren/docenten, schoolleiders en bestuur het statuut in het juiste perspectief kunnen zien. Zorg dus voor goede bewustwording over de betekenis van het statuut.</p> <p>Het is daarbij met name belangrijk dat leraren en docenten inzien dat ze het statuut kunnen inzetten voor het versterken van hun professionele ruimte en voor grotere betrokkenheid bij de besluitvorming. Dit komt uiteindelijk ook de kwaliteit van het onderwijs ten goede.</p>
2	Dialogo voeren over professionele ruimte en betrokken worden bij beslissingen	<p>Leraren en docenten gaan met elkaar in gesprek over de professionele ruimte die zij ervaren binnen de school/instelling. Hebben zij voldoende ruimte om hun beroep goed te kunnen uitvoeren? Worden zij op de juiste manier betrokken bij de onderwijskundige beslissingen die hen direct raken? Wat gaat er op dat vlak niet goed in de school/instelling en wat zou er moeten verbeteren? Maar ook: wat gaat er op dit vlak al juist wel goed en wat willen leraren en docenten dus graag behouden?</p> <p>Belangrijk is om te bespreken wat er nodig is om de professionele ruimte van de leraar (vakinhoudelijke, vakdidactische en pedagogische zeggenschap) te waarborgen of waar nodig te vergroten. Dat kan door duidelijke afspraken en regels voor te stellen die in het statuut opgenomen kunnen worden.</p> <p>Verder is het van belang dat leraren en docenten in gesprek gaan over hoe ze het statuut willen opstellen (gezamenlijk of door bijvoorbeeld een schrijfgroep/vertegenwoordiging van leraren of docenten). Ook kan gekozen worden om een lerarenberaad/docentenberaad in te stellen dat over het functioneren van het statuut in gesprek gaat met de schoolleiding. In het statuut kunnen ook afspraken opgenomen worden over hoe en wanneer leraren/docenten bij de (periodieke) evaluatie van het statuut betrokken willen worden.</p>
3	Overeenstemming vinden in wensen en behoeften	<p>In de derde fase zullen leraren/docenten overeenstemming dienen te bereiken over hun wensen en behoeften. Wat zijn voor hen de belangrijkste kwesties waarover ze iets in het professioneel statuut willen opnemen? Wat is daarbij de verhouding tussen ruimte voor het individu en ruimte voor het collectief: het gehele team van leraren/docenten, secties, vakgroepen, bovenbouw/onderbouw, etc.?</p>

4	In gesprek over wensen en behoeften met schoolleiding	<p>De gezamenlijke afspraken waar leraren/docenten overeenstemming over hebben bereikt worden vervolgens besproken met bevoegd gezag of vertegenwoordigers daarvan in de vorm van directeuren, teamleiders, schoolleiders, etc.</p> <p>Het gesprek is er op gericht om toe te lichten waarom leraren/docenten belang hechten aan de voorgestelde afspraken en hoe deze binnen de school zo goed mogelijk vorm kunnen worden gegeven.</p> <p>Het is belangrijk dat deze fase niet uitdraait op een onderhandeling maar dat er vooral begrip ontstaat voor voorgestelde afspraken en uitwerkingen. De visie dat voldoende professionele ruimte ten goede komt aan de kwaliteit van onderwijs is bij deze bespreking een belangrijk gezamenlijk uitgangspunt.</p>
5	Opstellen statuut	<p>Het professioneel statuut wordt door het bevoegd gezag met een vertegenwoordiging of werkgroep van leraren/docenten opgesteld.</p> <p>Vervolgens wordt het conceptstatuut ter consultatie aan alle leraren/docenten in de desbetreffende school of instelling voorgelegd. Input daarop wordt opgehaald en een eindversie van het statuut wordt opgesteld. Het is immers van groot belang om bij alle betrokkenen een zo groot mogelijke mate van eigenaarschap te verwezenlijken.</p>
6	In gebruik nemen statuut	<p>Het statuut wordt in gebruik genomen en alle relevante partijen in de school of instelling worden hiervan op de hoogte gesteld.</p>
7	Evaluëren statuut	<p>Op het (periodiek terugkerend) afgesproken moment wordt het statuut met leraren/docenten en leiding geëvalueerd. Aan bod kunnen vragen komen als: Hebben we de juiste afspraken gemaakt? Waarom wel/niet? Zijn de afspraken op de juiste manier nageleefd? Waarom wel / niet? Ontbreken er afspraken?</p> <p>Is naar aanleiding van de antwoorden op bovenstaande vragen aanpassing of uitbreiding van het statuut noodzakelijk?</p>
8	Herzien statuut	<p>Indien nodig en gewenst door of leraren/docenten of bevoegd gezag worden afspraken herzien en/of worden afspraken gemaakt over het naleven van het statuut door leraren en/of bevoegd gezag.</p> <p>Het kan daarnaast zeer aan te raden zijn om de uitwerking van statuut of professionele ruimte te agenderen als onderwerp voor bijeenkomsten of studiedagen. Hierdoor blijft het onderwerp belangrijk en leven binnen de school of instelling.</p>

Dit document is tot stand gekomen in samenwerking met

FEBRUARI 2018